

จากศูนย์ฝึกลูกช้าง...สู่ศูนย์อนุรักษ์ช้างไทย...สู่สถาบันคชบาลแห่งชาติ

สิทธิเดช มหาสาวังกุล

ศูนย์ฝึกลูกช้าง ได้รับการก่อตั้งเมื่อปี พ.ศ. 2512 โดย ศ.ดร.อำนวย คอวณิช ผู้อำนวยการอุตสาหกรรมป่าไม้สมัยนั้น โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อนำลูกช้างมาฝึกสอนให้เชื่อฟังคำสั่งของควาญและให้ลูกช้างรู้จักการทำไม้แบบต่างๆ อาจกล่าวได้ว่าศูนย์ฝึกลูกช้างแห่งนี้เป็นศูนย์ฝึกลูกช้างเพียงแห่งแรกและแห่งเดียวในโลก สาเหตุที่ต้องนำลูกช้างเหล่านี้มาฝึกเนื่องจาก สมัยก่อนประเทศไทยอุดมสมบูรณ์ไปด้วยทรัพยากรป่าไม้ โดยเฉพาะทางภาคเหนือซึ่งมีไม้สักจำนวนมาก และช้างก็ได้เข้ามามีบทบาทสำคัญช่วยชักลากไม้สักออกจากป่าในถิ่นทุรกันดาร หรือภูเขาสูงชันซึ่งรถยนต์เข้าไปไม่ถึง ช้างจึงต้องลำเลียงไม้ออกจากป่ามารวมหมอนไม้ยังบริเวณที่รถยนต์เข้าถึงเพื่อลำเลียงสู่กรุงเทพมหานครต่อไป ในสมัยนั้นช้างที่อยู่ในระบบสัมปทานป่าไม้ยังไม่ได้ทำงานเป็นมาตรฐานเหมือนกันทุกเชือก จึงได้มีการก่อตั้งศูนย์ฝึกลูกช้างขึ้นเพื่อแยกลูกช้างวัยหย่านม ออกจากแม่ และนำมาเข้าคอกเพื่อบังคับให้อยู่ในระเบียบวินัย สอนให้เชื่อฟังคำสั่งของควาญ รู้จักการรับส่งควาญขึ้นคอ รู้จักโซ่ รู้จักขอ รู้ว่าสิ่งใดควรทำ ไม่ควรทำ เพื่อให้เรียนรู้ถึงกฎกติกาที่สำคัญในการใช้ชีวิตร่วมกับสังคมมนุษย์ต่อไป ช้างที่จบจากจากโรงเรียนดังกล่าวจะมีมาตรฐานเดียวกันคือสามารถทำงานได้ตามบทเรียนที่ถูกสอนไว้เหมือนกันทุกเชือก ในอดีตจะมีนักเรียนช้างเข้าใหม่ในศูนย์ฝึกแห่งนี้ ปีละ 3 – 4 เชือก ทุกปี ช้างแต่ละเชือกก็จะสำเร็จหลักสูตรจบไปทำงานจริงๆ ได้ในป่า ก็อายุประมาณ 20 ปี ซึ่งถือว่าเป็นช้างที่กำลังเข้าสู่วัยหนุ่มสาวพอดี

จากศูนย์ฝึกลูกช้าง มาเป็นศูนย์บริหารช้าง ศูนย์ดูแลช้างชราและพิการ

เมื่อรัฐบาลไทยได้ประกาศปิดป่าสัมปทานในปี พ.ศ. 2532 ช้างลากไม้ถูกลดบทบาทลง ประกอบกับประชากรช้างเลี้ยงก็ลดลงด้วย จึงเป็นผลให้ลูกช้างมีอัตราการเกิดต่ำ และบทบาทของศูนย์ฝึกลูกช้างแห่งนี้ก็ได้ถูกลดบทบาทลงไปเรื่อยๆ ดังนั้นศูนย์ฝึกลูกช้างจึงค่อยๆ เปลี่ยนสภาพเป็นศูนย์บริหารช้างแทน โดยเปลี่ยนหน้าที่จากเดิมที่ฝึกสอนลูกช้าง มาทำหน้าที่ พักฟื้น และรักษาพยาบาลช้างป่วย รวมถึงเป็นสถานที่พักฟื้นสำหรับช้างชรา และช้างพิการ และผลจากการที่รัฐบาลได้ประกาศปิดป่าสัมปทานนั้น ทำให้ช้างเลี้ยงกว่าทั่วประเทศตกงาน และช้างเลี้ยงส่วนใหญ่ได้หันเข้ามาสู่วงจรการทำไม้ผิดกฎหมาย หรือที่เรียกว่าการทำไม้เถื่อน เมื่อเจ้าหน้าที่ตำรวจและป่าไม้เข้าทำการจับกุมพวกทำไม้ผิดกฎหมายได้ และยึดช้างได้ จึงได้เกิดช้างประเภทหนึ่งที่เรียกว่า “ ช้างของกลาง “ โดยเจ้าหน้าที่ของรัฐก็จะส่ง ช้างของกลางเหล่านี้ มาให้ทาง ศูนย์บริหารช้าง ดูแลรักษาจนกว่าคดีจะสิ้นสุด ช้างบางเชือก เจ้าของซึ่งเป็นนายทุนก็จะ

วังเต้นสุคี้ ซึ่งข้างบางเชือก ศาลก็ตัดสินให้ส่งข้างคั้นเจ้าของ บางเชือกศาลก็ตัดสินให้ข้างตกเป็นของ แผ่นดิน ซึ่งทางศูนย์บริหารข้างจะต้องดูแลไปกระทั่งข้างตาย ซึ่งข้างก็มีอายุยืนยาวใกล้เคียงกับคนเลย ที่เดียว แถมยังกินอาหารถึงวันละ 200 กิโลกรัม ต่อเชือก ต่อวัน ซึ่งทำให้การดูแลข้างแต่ละเชือกนั้นเป็น ภาระที่ใหญ่หลวงเลยทีเดียว

ข้างของกลางที่เจ้าหน้าที่ของรัฐยึดได้จากการทำไม้เถื่อน และส่งเข้ามาอยู่ในความดูแลของศูนย์ บริบาลข้างแห่งนี้นั้น มีมากกว่า 100 เชือกแล้ว และมาจากทุกภาคทั่วประเทศไทย ไม่ว่าจะเป็น ภาคเหนือ , ภาคใต้ , ภาคอีสาน , ภาคตะวันตก ซึ่งบางเชือกก็ถูกส่งคั้น บางเชือกก็ยึดเป็นของแผ่นดิน ข้างของกลาง บางเชือกหากมิใช่ข้างดุร้ายที่เคยฆ่าคนตายมาแล้ว ก็มักจะเป็นข้างทรุดโทรม ใกล้ตาย หรือถูกทารุณกรรม ต่างๆ นานา เช่น ข้างบางเชือกจะถูกบังคับให้กินยาฆ่า ในขณะทำไม้ เพื่อให้ได้งานมากๆ ในช่วงระยะเวลา สั้นๆ เนื่องจากพวกทำไม้เถื่อนมักจะต้องคอยหลบเจ้าหน้าที่ของรัฐขณะทำไม้ ข้างบางเชือกจึงต้องถูก ทำงานตอนกลางคืนตลอดทั้งคืน บางเชือกก็ถูกใช้ของมีคมทิ่มแทง จนเป็นแผลตลอดลำตัว บางเชือกก็ ถูกไฟจี้ เมื่อทางศูนย์บริหารข้างรับข้างมาแล้ว ต้องดูแลทำการรักษาเยียวยาเป็นเวลาหลายเดือน บาง เชือกใช้เวลากว่าปี กว่าสภาพร่างกายจิตใจของข้างจะกลับมาสู่ภาวะปกติ ข้างบางเชือกสุขภาพแย่มาก และมาอยู่ในความดูแลของศูนย์ฯได้ไม่กี่วันก็ตาย

ศูนย์อนุรักษ์ช้างไทย

ปี พ.ศ. 2534 ซึ่งเป็นปีที่สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี เจริญพระชนมายุ 3 รอบ อ.อ.ป.ได้ร่วมเฉลิมเกียรติเนื่องในวโรกาสอันเป็นมงคลนี้ด้วยการย้ายศูนย์ฝึกลูกช้าง อ.งาว จ.ลำปาง ซึ่งมีสถานที่ อันจำกัด มาตั้งเป็นศูนย์อนุรักษ์ช้างไทย โดยใช้พื้นที่ 383 ไร่ ของสวนป่าทุ่งเกวียน ถนนลำปาง – เชียงใหม่ ก.ม. 28 – 29 ต.เวียงตาล อ.ห้างฉัตร จ.ลำปาง และได้รับพระมหากรุณาธิคุณ จากสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี เสด็จพระราชดำเนินทรงเปิดศูนย์ฯ เมื่อวันที่ 4 มีนาคม พ.ศ. 2535 และได้ย้ายช้างที่มีสุขภาพดีจำนวนหนึ่งมายังศูนย์อนุรักษ์ช้างไทย ส่วนศูนย์ฝึกลูกช้างเดิมก็ได้เปลี่ยนสถานะเป็น ศูนย์บริบาลช้าง ในการเลี้ยงดูช้างของกลาง, ช้างพิการและช้างชรา

การจัดศูนย์อนุรักษ์ช้างไทยมีวัตถุประสงค์ ดังนี้คือ

1. เพื่อเป็นศูนย์ที่นำปัญหาของช้างเสนอต่อสาธารณชน
2. เพื่อเป็นสถานที่รวบรวมข้อมูลต่างๆ ของช้างเพื่อหาแนวทางในการอนุรักษ์ช้างโดยแสวงหาความร่วมมือจากหน่วยงานของรัฐ องค์กรเอกชนต่างๆ
3. ประสานกับหน่วยงานของรัฐ และองค์กรเอกชนเพื่อจัดหาพื้นที่ให้ช้างอยู่ และศึกษาสายพันธุ์ของช้างเพื่อเพิ่มจำนวนช้างให้เหมาะสมกับความจำเป็นที่จะต้องมี โดยไม่เสี่ยงต่อการสูญพันธุ์
4. เป็นสถานที่ช่วยดูแลสุขภาพรักษาพยาบาลช้างทั้งขององค์การอุตสาหกรรมป่าไม้และของเอกชนทั่วไป

การจัดตั้งศูนย์อนุรักษ์ช้างไทยสมัยนั้น ได้นำช้างที่เคยลากไม้ส่วนหนึ่ง มาเปลี่ยนเป็นการแสดงเพื่อให้นักท่องเที่ยวได้ชม เพื่อหารายได้มาเป็นค่าอาหารและค่ายารักษาโรคช้าง แต่มีได้มุงหวังเพื่อจะแสวงหาผลกำไรอย่างเต็มที่ เหมือนปางช้างเอกชน นอกจากมุงหวังที่จะเน้นงานทางด้านอนุรักษ์เป็นหลัก ทางศูนย์อนุรักษ์ช้างไทยจึงได้จัดตั้งโครงการโรงพยาบาลช้างขึ้น เป็นครั้งแรกในประเทศไทยในปี พ.ศ. 2536 และนับเป็นพระมหากรุณาธิคุณที่สมเด็จพระเจ้าพี่นางเธอเจ้าฟ้ากัลยาณิวัฒนาได้ประทานเงินส่วนพระองค์จำนวน 500,000 บาท ในการเริ่มต้นก่อสร้างโรงพยาบาลช้าง และสมเด็จพระเจ้าพี่นางเธอฯ ได้เสด็จเยี่ยมศูนย์อนุรักษ์ช้างไทยถึง 5 ครั้ง นอกจากโครงการโรงพยาบาลช้างที่ได้จัดตั้งขึ้นแล้ว ทางศูนย์อนุรักษ์ช้างไทย ก็ได้จัดตั้งโครงการอื่นๆ ตามมาอีกมากมาย ในเรื่องของการอนุรักษ์ช้างไทย เช่นโครงการคลินิกช้างเคลื่อนที่ โดยการส่งสัตวแพทย์ไปทำการรักษาพยาบาลช้างเจ็บป่วยในถิ่นทุรกันดาร ที่ช้างไม่สามารถเดินทางมายังโรงพยาบาลได้ ,โครงการหน่วยช่วยชีวิตช้าง โดยโครงการนี้ได้จัดตั้งขึ้นเพื่อช่วยเหลือและควบคุมช้างตกมันอาละวาด ที่สมัยก่อนช้างตกมันอาละวาดที่ควบคุมไม่ได้ มักจะถูกต้องจบชีวิตลงด้วยการถูกยิง แต่หน่วยช่วยชีวิตช้างนั้นจะควบคุมช้างโดยความชำนาญช้างที่มีฝีมือดีโดยใช้ลูกดอกยิงยาซึม และนำไปควบคุมในที่ที่ปลอดภัย

และนับเป็นพระมหากรุณาธิคุณที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวมีพระราชกระแสรับสั่งให้นำช้างสำคัญที่เลี้ยงอยู่ในสวนจิตรลดา รวมทั้งสิ้น จำนวน 6 ช้าง มาพักผ่อนอิริยาบถ ยังศูนย์อนุรักษ์ช้างไทยอีกด้วย หลังจากทีโรงพยาบาลช้างได้ก่อตั้งขึ้นเป็นแห่งแรกในประเทศไทยแล้ว ในปัจจุบันนี้ประเทศไทยก็มีโรงพยาบาลช้างแห่งอื่นๆ ตามมาอีกรวมทั้งหมด **4** แห่งคือ

- 1.โรงพยาบาลช้าง ศูนย์อนุรักษ์ช้างไทย อ.อ.ป. จ.ลำปาง
- 2.โรงพยาบาลช้าง สถาบันวิจัยและบริการสุขภาพช้างแห่งชาติ กรมปศุสัตว์ จ.สุรินทร์
- 3.โรงพยาบาลช้างคณะสัตวแพทยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ วิทยาเขตกำแพงแสน จ.นครปฐม
- 4.โรงพยาบาลช้าง คณะสัตวแพทยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล วิทยาเขตไทรโยค จ.กาญจนบุรี

และขณะนี้ทางศูนย์อนุรักษ์ช้างไทยก็ได้เปิดโครงการโรงพยาบาลช้างแห่งที่ 5 ขึ้น ในเขตพื้นที่ภาคใต้ ณ.สวนป่าคลองท่อม อ.คลองท่อม จ.กระบี่ เพื่อรองรับช้างป่วยในเขตพื้นที่ภาคใต้

สู่สถาบันคชบาลแห่งชาติ

ในวันที่ 13 มกราคม 2545 สมเด็จพระเจ้าพี่นางเธอ เจ้าฟ้ากัลยาณิวัฒนา ได้เสด็จเยี่ยมศูนย์อนุรักษ์ช้างไทย ซึ่งเป็นครั้งที่ 4 ทรงเยี่ยมช้างพังพระธิดาและพังวานลีที่พระองค์ทรงรับไว้ในพระอุปถัมภ์ ตลอดจนทรงเยี่ยมชมกิจการด้านต่างๆ ของศูนย์อนุรักษ์ช้างไทย และผู้อำนวยการองค์การอุตสาหกรรมป่าไม้ในขณะนั้น ได้กราบทูลถวายรายงานความตั้งใจที่จะยกฐานะของศูนย์อนุรักษ์ช้างไทยขึ้นเป็นสถาบันคชบาลแห่งชาติ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อขยายขอบเขตการอนุรักษ์ – บริบาลช้างไทยให้ครอบคลุมทุกแง่มุมในการบรรเทาปัญหาที่เกิดกับช้าง โดยจะได้ตั้งสถาบันการศึกษาพัฒนาด้านต่างๆ เพื่อให้เกิดแนวทางการอนุรักษ์ช้างอย่างยั่งยืนพร้อมกับอนุรักษ์ประเพณีชุมชนตลอดจนศาสตร์วิทยาการที่บรรพบุรุษให้ไว้เป็นมรดกให้สามารถสืบทอดไปยังอนุชนรุ่นหลังต่อไป พร้อมทั้งได้กราบทูลขอพระราชทานพระกรุณาธิคุณรับสถาบันคชบาลแห่งชาติไว้ในพระอุปถัมภ์ และในโอกาสเดียวกันนี้ได้ทรงเจิมแผ่นศิลาฤกษ์ในการก่อสร้างสำนักงานสถาบันคชบาลแห่งชาติด้วย จากนั้นเมื่อวันที่ 22 กุมภาพันธ์ 2545 เลขานุการในพระองค์ ได้มีหนังสือที่ 115/202.10/2545 แจ้งให้องค์การอุตสาหกรรมป่าไม้ทราบว่า สมเด็จพระเจ้าพี่นางเธอ เจ้าฟ้ากัลยาณิวัฒนา ได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้ารับสถาบันคชบาลแห่งชาติไว้ในพระอุปถัมภ์ ซึ่งนับว่าเป็นสิริมงคลและเป็นมิ่งขวัญในการพัฒนาสถาบันฯ ให้เจริญวัฒนาต่อไป

สถาบันคชบาลแห่งชาติจึงเป็นหน่วยงานที่พัฒนาขึ้นมาจากศูนย์อนุรักษ์ช้างไทย เพื่อให้เป็นหน่วยงานของรัฐที่ใหญ่ขึ้น สำหรับการแก้ไขปัญหาเกี่ยวกับช้างได้อย่างครบวงจร สามารถดำเนินการจัดการแก้ไขปัญหาและประสานงานกับหน่วยงานอื่นที่เกี่ยวข้องทั้งภาครัฐและเอกชนให้มีเอกภาพในการแก้ไขปัญหา อันจะทำให้ช้างซึ่งเป็นสัตว์สัญลักษณ์ของประเทศไทย สามารถดำรงอยู่และมีเกียรติต่อไป

